

B'de 447, GB'de 350 örneği bulunur. (4) Genel bölümlerde saklı örnekler, 1895-1913 arasında toplanmış olup, BM'de 842 ve W'de 700'den fazla örneği vardır.

Vegter'e göre, Siehe'nin örnekleri, 21 herbaryuma dağılmıştır (Vegter 1986). Bu herbaryumların 20'si Avrupa'da, 11 ülkededir. Biri U.S.A.'dadır. Aynı yazara göre, Siehe'nin örnekleri şu herbaryumlara dağılmış bulunmaktadır: AUT (Fransa), B, BREM, HBG, JE, STU (Almanya), BM, E, K, MANCH, OXF (İngiltere), BP (Macaristan), BR (Belçika), G, Z (İsviçre), GB (İsveç), L (Hollanda), LE (Rusya), MO (U.S.A.), W (Avusturya), WRSL (Polonya).

Siehe'nin Anadolu koleksiyonu hakkında bilgi edinmek için, *Flora of Turkey*'de (1965-2000) yer alan örneklerinin kayıtlarına başvurduk. İlk vardığımız sonuç, bu esere Siehe'nin 740 kadar örneğinin girmiş olmasıdır. Siehe'nin örnek kayıtlarının bazılarında tarih ve/veya numara eksik olmakla beraber, büyük çoğunluğu yıl ve numara taşımaktadır. Bu bakımdan, Siehe'nin hangi yıllarda hangi yöreleri gezmiş olduğunu saptamak zor değildir. Hatta bazı hallerde, her gezide takriben ne miktarda örnek toplamış olduğunu tahmin etmek de mümkün olabilmektedir.

Siehe'nin örnek kayıtlarında tarih olarak şu yıllara rastladık: 1889, 1890, 1891, 1895, 1896, 1897, 1898, 1903, 1904, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1919. Örneklerini numaralarken de, Siehe'nin her yıl yeniden ilk rakamdan başlamış olduğunu saptadık.

1) *Flora*'da Siehe'nin 1889, 1890 ve 1891 tarihli birer örneği vardır (5:196; 4:437; 7:846). Bunlar Adana ve Bolkar Dağı yörelerindedir. 1889 örneği numarasızdır. 1890 örneğinin numarası 476'dır. 1891 örneğinki 181'dir. Bu kayıtlara göre Siehe'nin 1889-1891 yıllarında topladığı örnek sayısının 1000'e yakın olacağını düşünüyoruz.

2) *Flora*'ya göre, 1895 yılında Siehe, Adana, İçel, Niğde ve Konya illerinde, 1896 yılında Adana, İçel, Niğde ve Kayseri illerindedir. 1897 tarihli örnek tektir, numarasızdır ve Bor (Niğde) yakınlarındadır. 1898 yılında Siehe Adana, Konya ve Kayseri illerindedir. 1895 yılının en yüksek örnek numarası 687'dir. 1896 yılının 698'dir. 1897 yılının tek örneği numarasızdır. 1898 yılının en yüksek örnek numarası 681'dir. Buna göre 1895-1898 yılları içinde Siehe'nin yaklaşık 2500'e yakın sayıda örnek toplamış olduğunu tahmin ediyoruz.

3) 1903 yılından *Flora*'da 'Lycaonian Taurus' kaydı ile numarasız bir örnek (8:401), 1904 yılından 'Bereketli-Farâş' ve 'Galatien' kayıtları ile numarasız iki örnek (8:225 ve 409) buluyoruz. Bu nedenle 1903 ve 1904 yıllarının gezi sonuçları hakkında bilgisiziz.

WALTER SIEHE'NİN (1859-1928) ANADOLU BİTKİLERİ KOLEKSİYONU

*Asuman Baytop**

Walter Erdmann Siehe (1859-1928), Anadolu Bağdat Demiryolu'nun yapımında Adana'da görev almış bir Alman mühendistir. Bitkilere meraklıdır. Gençliğinde Koeniglichen Gaertnerlehranstalt (Kraliyet Bahçecilik Okulu)'nda iki yıl (1878-1880) öğrenim görmüş, sonra Berlin ve Jena Üniversitelerinde okumuştur. 1897'de Fındıkpınar (İçel) yakınında bir arazi satın alarak buraya yerleşmiş, meyve bahçesi kurmuş, geziler yaparak yerli bitkilerden örnekler toplamış, onları Avrupa herbaryumlarına göndermiş, yerli bitki soğanlarını da toplayarak ve yetiştirerek, çiçek soğanı ihracatçılığı yapmıştır. Fındıkpınar'da 25 yıl kadar yaşamış, 1928'de Adana'da vefat etmiştir (Baytop 2001, Baytop ve Mathew 1984, *Gartenwelt* 1928).

T.Baytop (1920-2002) onun yaşam öyküsünü, faaliyetlerini, akıbetini merak etmiş, 1981 yılında Fındıkpınar'a gidip onu tanımış olan şahıslarla görüşmüş, bahçesini gezmiş, kızının Almanya'daki adresini temin etmiş, onunla mektuplaşmış ve sonuç olarak Siehe hakkında gördüklerini ve öğrendiklerini resim ve belgelerle, *Anadolu Dağlarında 50 Yıl ve Bulbous Plants of Turkey* adlı iki kitabında ayrıntılarıyla yayımlamıştır (Baytop 2001, Baytop ve Mathew 1984). İlgilenen okurlar bu yayınlara müracaat edebilirler. Bizim buradaki amacımız, onun oluşturduğu Anadolu bitkileri koleksiyonunu tanımaktan ibarettir.

Anadolu koleksiyonu

I. H. Vegter, 1986 tarihli yayımında, Siehe'nin Anadolu koleksiyonunu 4 grup altında toplamış, onun örneklerini barındıran herbaryumları saymış ve bazılarında ne miktarda Siehe örneği bulunduğunu kaydetmiştir (Vegter 1986). Bu yayına göre: (1) Siehe 1895-1896 yıllarında Adana yöresinden (Cilicia) örnek toplamıştır. Bu koleksiyondan B'de 936, BREM'de 644, HBG'de 633, LE'de 854, WRSL'de yaklaşık 640 örneği vardır. (2) Siehe 1898'de Kayseri yöresini (Cappadocia) gezmiştir. Bu geziden B'de 293, HBG'de 191, K'da 1176 örneği saklıdır. (3) Siehe 1906-1913 yıllarında Kayseri, Adana, Konya yörelerindedir (Cappadocia, Cilicia, Lycaonia). Bu yörelerden toplanmış olarak

* İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi.

4) 1906 örnekleri Konya ve Niğde illerindedir (en yüksek örnek numarası 588); 1907 örnekleri İçel ve Niğde illerindedir (e.y.ö.n. 172); 1908 yılında Niğde ve Sivas illerinden toplanmış numarasız 2 örnek vardır. 1909 yılı örnekleri İçel ve Niğde illerindedir (e.y.ö.n. 521); 1910 örnekleri İçel, Adana, Niğde illerindedir (e.y.ö.n. 494); 1911 örnekleri İçel, Konya, Niğde, Kayseri, Sivas illerindedir (e.y.ö.n. 427); 1912 örnekleri İçel, Adana, Konya, Niğde illerindedir (e.y.ö.n. 598); 1913 örnekleri İçel, Adana, Niğde, Konya illerindedir (e.y.ö.n.589); 1914 tarihli tek bir örneğe rastlıyoruz. Numarası 326'dır ve Dümbelek geçitindedir (1:385). Sonuç olarak, Siehe'nin 1906-1914 yılları örnekleri İçel, Adana, Konya, Niğde, Kayseri ve Sivas illerinden toplanmıştır. En yüksek örnek numaralarından faydalanarak, bu yıllar arasında onun 4000'den fazla sayıda örnek toplamış olduğunu düşünüyoruz.

5) Siehe'nin 1914 yılından sonraki toplamaları hakkında *Flora of Turkey* den bir şey öğrenemiyoruz. Ancak öğrendiğimiz bir nokta var ki, o da Siehe'nin 1919'da Bereketli'den (bugün Çamardı) (Niğde) örnek topladığı ve örnek numarasının 487 olduğudur (2:449).

Flora'da yer alan 1889-1919 tarihli Siehe örneklerinin numaralarından hareket ederek vardığımız tahmini bir sonuç, bu tarihler arasında Anadolu'dan 8000'den fazla örnek toplamış olduğudur. 1919 tarihli gezi, herhalde onun son Anadolu gezisi olmuştur. Zira 1920'de Fındıkpınar'daki evi ve bahçesi tahrip edilmiş, herşeyi yakılmış, Siehe orasını terketmiş, demiryolu inşaatına dönmüş ve 1928'de Adana'da ölmüştür (Baytop ve Mathew 1984, Baytop 2001).

Flora of Turkey'e göre, Siehe Anadolu'da İçel, Adana, Niğde, Konya, Kayseri ve Sivas illerinden örnek toplamış, başlıca Adana Toroslari'nden, Bolkar dağı, Mazmılı dağı, Demirkazık tepesi, Erciyes dağı (Kayseri), Akdağ'da (Sivas) gezmiştir. *Flora*'da onun 1906:177 kaydı altında bir Anamas dağı (Hatay) örneği (6:784) ve 1898:160 kaydı altında bir Gölbaşı (Maraş) örneği (6:739) vardır. Demek ki Siehe, sık sık gezdiği yöreler dışında, Hatay ve Maraş illerine de gitmiştir. Siehe İstanbul'da da bulunmuştur. *Flora*'da rastladığımız "A2(A) İstanbul: Alemdağ"dan toplanmış iki tarihsiz örnek (8:369, Siehe 41; 6:132, Siehe 112) bunu kanıtlamaktadır.

Gene *Flora of Turkey*'e göre, Siehe Anadolu'dan 66 taksonun tipörneklerini toplamıştır. Bu tipörnekler aşağıdaki 20 herbaryuma dağılmıştır. B, BREM, JE (Almanya), BATU (Gürcistan), BG (Norveç), BM, E, K, OXF (İngiltere), BR (Belçika), G, Z (İsviçre), GB, LD (İsveç), GE (İtalya), LE (Rusya), P (Fransa), PRC (Çek Cumhuriyeti), W, WU (Avusturya). Görülüyor ki Vegter'in (1986) verdiği Siehe'nin Anadolu örneklerinin dağıldığı herbaryum listesine, *Flora of Turkey*'deki kayıtlardan 7 herbaryumun ilavesi gerekmektedir. BATU, BG, GE, LD, P, PRC, WU. Türkiye'de Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumu'nda (ANK), Siehe'nin örneklerinin

bulduğunu, H.Birand'ın katalogundan öğreniyoruz (Birand 1952). Sonuç olarak Siehe'nin örneklerini bulabileceğimiz herbaryum sayısı 29'a yükselmektedir.

Flora of Turkey'e göre, Siehe'nin tipörnekleri Adana, İçel, Niğde, Konya ve Kayseri illerinden toplanmıştır. Üçünü, kendi tek başına tanıtmıştır (*Scilla cilicica*, *Iris galatica*, *Iris sprengeri*). 14'ünün adında Siehe'nin yanında başka bir yazar veya yazarlar vardır. A. Hayek (1871-1928), C.Haussknecht (1838-1903), J.Bornmüller (1862-1948) gibi ünlü botanistler Siehe'nin örnekleriyle ilgilenmişler, onları tayin edip yayımlamışlardır. Hayek, onun örneklerini *Plantae Sieheanae* adı altında ayrı bir makale içinde toplamıştır (Hayek 1914).

Siehe'nin adını, epitet olarak 10 yeni tür adında görüyoruz: *Achillea sieheana* Stapf (Compositae, 1906), *Alkanna sieheana* Rech.fil. (Boraginaceae, 1974), *Allium sieheanum* (Hauskn.ex) Kollmann (Liliaceae, 1983), *Anthemis pauciloba* Boiss. var. *sieheana* (Eig) Grierson (Compositae, 1975), *Centaurea sieheana* Wagenitz (Compositae, 1960), *Crocus sieheanus* Barr ex Burtt (Iridaceae, 1939), *Galium sieheanum* Ehrend. (Rubiaceae, 1958), *Onosma sieheanum* Hayek (Boraginaceae, 1914), *Phlomis sieheana* Rech.fil. (Labiatae, 1940), *Taraxacum sieheanum* van Soest (Compositae, 1968). Bu listede verilen yıllar, adların yayımlandığı yıllardır.

Siehe'nin yayınlarının hepsi Türkiye bitkileri ile ilgilidir. H.Demiriz (1920-1999) onların bir listesini derlemiştir (Demiriz 1993). Bu listede, 1897-1929 yılları arasında yayımlanmış 22 yayın vardır. Bunlar soğanlı bitkiler dışında ağaçlar ve odunsu çalılardan bahsetmektedir. Soğanlılar ile ilgili olanlar, *Gardener's Chronicle* ve *Allgemeine Botanische Zeitschrift* dergilerinde, odunsular ile ilgili olanlar *Gartenflora* ve *Mitteilungen der Deutschen Dendrologischen Gesellschaft* dergilerinde yayımlanmıştır.

Özet

Walter Siehe (1859-1928), Anadolu Bağdat Demiryolu'nun yapımında Adana'da görev almış, bitki meraklısı bir Alman mühendistir. 1897'de Fındıkpınar'da (İçel) bir arazi satın almış, meyve ağaçları yetiştirmiş, 25 yıl kadar burada yaşamıştır. Adana, İçel, Konya, Niğde, Kayseri, Sivas illerinde, hemen her yıl yaptığı bitki toplama gezilerinde zengin bir bitki koleksiyonu oluşturmuş ve Avrupa herbaryumlarına yollamıştır. Yerli çiçek soğanları ile bilhassa ilgilenmiş, onları toplamış, yetiştirmiş ve dış ülkelere ihraç etmiştir.

Flora of Turkey projesi, Siehe'nin koleksiyonundan yararlanmış, onun 740 kadar örneğini *Flora* içine almıştır. Bu örneklerin çoğunda yıl ve numara vardır. *Flora of Turkey*'de Siehe'nin en erken örneği 1889 ve en geç örneği 1919 tarihlidir. Örnek numaralarından faydalanarak yaptığımız tahmini bir hesaplama göre, Siehe'nin 1889-1919 arasında Anadolu'dan en az 8000

örnek toplamış olduğunu düşünüyoruz. Bu örnekler, biri U.S.A.'da, biri Ankara'da, diğerleri Avrupa'da olmak üzere 29 herbaryuma dağılmış bulunmaktadır. *Flora of Turkey*'den öğrendiğimize göre, Siehe Anadolu'dan 66 yeni taksonun tipörneklerini toplamıştır. Bunlar Adana, İçel, Niğde, Konya ve Kayseri illerindedir. Üçünü kendi başına yayımlamış, 14'ü başka yazarlarla birlikte yayımlanmıştır. 10 taksonda niteleyici olarak Siehe'nin adını görüyoruz. Siehe, Türkiye'nin soğanlı bitkileri ve ağaçları konusunda 1897-1929 yılları arasında en az 22 yayın yapmıştır.

Kaynaklar

- Baytop, T. 2001. *Anadolu Dağları'nda 50 Yıl*, ilaveli ikinci baskı, İstanbul, s.120-123.
- Baytop, T., Mathew, B. 1984. *The Bulbous Plants of Turkey*, London, s.14-15.
- Birand, H. 1952. *Türkiye Bitkileri (Plantae Turcicae)*, Ankara Üniv. Fen Fak. Yay., Um.58, Botanik 1, Ankara.
- Davis, P.H. (ed.). 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.1-9, Edinburgh.
- Davis, P.H., Mill, R.R., Tan, K.(eds.). 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol.10, First Supplement, Edinburgh.
- Demiriz, H. 1993. *An Annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation*, The Scientific and Technical Research Council of Turkey (TÜBİTAK), s.406-408.
- *Gartenwelt*. 1928. Siehe, Walter, *Gartenwelt*, 32(14): 196.
- Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C.(eds.). 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 11, Second Supplement, Edinburgh.
- Hayek, A. 1914. Plantae Sieheanae. *Annalen des k.k.Naturhistorischen Hofmuseums*, 28 (1-2): 150-188.
- Vegter, I.H. 1986. *Index Herbariorum, Part II (6), Collectors*, Regnum vegetabile, vol. 114, Utrecht, s.891.

The Anatolian plant collection of Walter Siehe (1859-1928)

Walter Siehe (1859-1928) was a German engineer with a passion for plants, engaged in Adana in the construction of Anatolian Baghdad Railway. He purchased land in 1897 at Fındıkpınar (İçel), where he stayed about 25 years. He mainly planted fruit trees in his garden. He made excursions nearly every year in the regions of Adana, İçel, Konya, Niğde, Kayseri, Sivas and collected plant specimens which he sent to European herbaria. He especially gathered bulbous plants and exported them to European growers. The *Flora of Turkey* project has examined his Anatolian collection. In the *Flora* are cited 740 specimens of Siehe, where the great majority bear date and number in their citations. The earliest specimen is dated 1889 and the latest 1919. Basing on

specimen numbers, the collection of Siehe from Anatolia may be approximatively evaluated to not less than 8000 specimens. They are distributed in 29 herbaria, one in U.S.A., one in Ankara (Turkey), the others in Europe. According to *Flora of Turkey*, Siehe has collected the type specimens of 66 new taxa. They come from the provinces of Adana, İçel, Niğde, Konya and Kayseri. Three of them were published by himself. In the naming of 14, he is a co-author. 10 taxa bear his name as epithet. He has published at least 22 articles related to Turkish bulbs and trees between 1897 and 1929.

Key words: Turkish flora, botanical expeditions, collectors, Walter Siehe, history of botany; **Anahtar sözcükler:** Türkiye florası, bitki toplamaları, toplayıcılar, Walter Siehe, botanik tarihi.